

QADIMGI XORAZMDAGI HUNARMANDCHILIK VA HOZIRGI KUNDAGI HOLATI

Ibragimov Ibragim Axmedovich

*Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch
davlat universiteti tayanch doktoranti*

Annotatsiya. *Qadimgi Xorazm, O'rta Osiyoning boy tarix va madaniyatli o'lkasi, o'zining ajoyib hunarmandchiligi bilan mashhur edi. Qadimgi davrlarda, Xorazm hunarmandlari o'zining noyob mahorati va yaratgan buyumlari bilan butun dunyoni hayratga soldi. Bu maqolada, Xorazm hunarmandchiligining tarixi, uning turli turlari, hozirgi holati va kelajagi haqida batafsil ma'lumot beriladi. Hunarmandchilik – har bir mamlakatlarda avvalgi bosib o'tilgan bosqich bo'lib avvalda deyarli bir xil bir nechta sodda tarmoqlarda bo'lgan, sekin asta mintaqaviy joylashuv taqozosiga ko'ra tarmoqlashib, rivojlangan va hozirgi kundagi zamonaviy sanoat ko'rinishga yetib keldi.*

Kalit so'zlar: *hunarmandchilik, g'isht terish, kulolchilik, to'quvchilik, metall ishlash, sopol idishlar, geometrik naqshlar, marketing, qo'llab-quvvatlash.*

Kirish. Xorazm hunarmandchiligining ildizlari qadimgi zamonlarga borib taqaladi. Arxeologik topilmalar shuni ko'rsatadiki, Xorazmda miloddan avvalgi 4-ming yillikda g'isht terish, kulolchilik, to'quvchilik va metall ishlash kabi hunarlar rivojlangan. Bu hunarlar aholining turmush tarziga moslashtirilgan va ularning madaniy merosining muhim qismini tashkil qilgan.

Kulolchilik – Xorazmning boy tarixini aks ettiruvchi san'at: Xorazm kulolchilik san'ati o'zining boy tarixi, noyob uslubi va betakror bezaklari bilan ajralib turadi. Arxeologik qazishmalar natijasida topilgan qadimgi kulolchilik buyumlari, ayniqsa, miloddan avvalgi 4-3-ming yilliklardan boshlab, Xorazm kulolchilik san'atining ajoyib rivojlanishini namoyish etadi. Bu davrga oid topilmalar orasida, oddiy sopol idishlardan tortib, hayvonlar, o'simliklar, geometrik naqshlar bilan bezatilgan murakkab buyumlargacha turli xil asarlar mavjud.

Qadimgi Xorazmda kulolchilikning turli turlari mavjud edi:

Sopol: Bu eng oddiy turlardan biri bo'lib, faqat loyni qurutib, pishirish yo'li bilan ishlab chiqarilgan. Ular asosan uy-ro'zg'or buyumlari - idishlar, qozonlar, qadah va boshqalarni yaratishda ishlatilgan.

Rangli sopol: Bu turdagi sopol idishlar rangli loy yoki bo'yoqlar bilan bezatilgan.

Rangli sopol idishlar asosan marosimlar va bayramlar uchun ishlatilgan.

Laklangan sopol: Bu turdagi sopol idishlar lak bilan qoplangan. Laklangan sopol idishlar suv o'tkazmas va chiroyli ko'rinishga ega bo'lganligi sababli, ular suv saqlash uchun ishlatilgan.



Qadimgi Xorazm kulolchilik san'ati, shuningdek, o'zining noyob bezaklari bilan ham ajralib turadi. Bu naqshlar to'g'ri chiziqlar, doiralar, uchburchaklar va kvadratlardan iborat bo'lib, oddiylik va tartibni aks ettiradi. Xorazm kulolchilik san'atida o'simliklar va gul naqshlari keng qo'llaniladi. Bu naqshlar tabiatning go'zalligini, hayotning gullab-yashnashi va unumdorligini ramziylashtiradi. Xorazm kulolchilik san'atida hayvonlarning tasvirlari ham keng tarqalgan. Bu tasvirlar xalqning hayot tarzi, madaniyati va qadriyatlarini aks ettiradi. Qadimgi Xorazm kulolchilik san'ati o'zining rivojlanishi davomida turli xil davrlar va madaniyatlarning ta'sirini o'zida mujassamlashtirgan. Misol uchun, miloddan avvalgi 1- ming yillikda, Xorazm kulolchilik san'ati yunon va rim ta'sirlarini o'zida aks ettirgan. To'quvchilik, Xorazm hunarmandchiligining yana bir muhim sohasi edi. Qadimgi Xorazmda, asosan, jun, zig'ir, paxta va ipakdan foydalanilgan. To'quvchilar o'zlarining mahorati bilan turli xil mato va kiyim-kechaklarni, jumladan, paxta mato, jun mato, ipak mato, kilim, gilam va boshqalarni yaratganlar. Qadimgi Xorazm to'quvchilik san'ati o'zining noyob bezaklari bilan ham ajralib turadi.

To'quvchilikda geometrik naqshlar to'g'ri chiziqlar, doiralar, uchburchaklar va kvadratlardan iborat bo'lib, aniqlik va tartibni aks ettiradi. Xorazm to'quvchilik san'atida o'simliklar va gul naqshlari keng qo'llaniladi. Bu naqshlar tabiatning go'zalligini, hayotning gullab-yashnashi va unumdorligini ramziylashtiradi. Xorazm to'quvchilik san'atida hayvonlarning tasvirlari ham keng tarqalgan. Bu tasvirlar xalqning hayot tarzi, madaniyati va qadriyatlarini aks ettiradi. Qadimgi Xorazm to'quvchilik san'ati, shuningdek, o'zining noyob ranglari bilan ham ajralib turadi. Tabiiy bo'yoqlar, jumladan, o'simliklardan olingan bo'yoqlar keng tarqalgan. Metall ishlash Xorazm hunarmandchiligining muhim qismidir. Arxeologik topilmalar shuni ko'rsatadiki, Xorazmda miloddan avvalgi 2-ming yillikda bronza, kumush, oltin va temir kabi metallardan foydalanilgan. Xorazm hunarmandlari turli xil buyumlar - qurollar, bezaklar, uy-ro'zg'or buyumlari va boshqalarni ishlab chiqarish uchun turli xil usullarni, jumladan, quyish, zarb qilish, to'qish va gravürni ishlatganlar.

Metall buyumlarda geometrik naqshlar ko'pincha ishlatiladi. Metall bezaklarda o'simlik naqshlari keng tarqalgan. Hayvon naqshlari: Hayvonlarning tasvirlari, ayniqsa, sher, bo'ri, qo'y va qush tasvirlari metall bezaklarda ko'plab uchraydi. Xorazm metall ishlash san'ati o'zining o'ziga xos uslubi va texnikasi bilan ajralib turadi. Misol uchun, Xorazmda ishlab chiqarilgan bronza buyumlar o'zining yuqori sifatli bajarilishi va bezaklari bilan ajralib turadi. Xorazm g'isht terish san'ati o'zining noyob uslubi va texnikasi bilan ajralib turadi. Misol uchun, Xorazmda ishlab chiqarilgan g'ishtar o'zining mustahkamligi va chidamliligi bilan ajralib turadi. Qadimgi Xorazm hunarmandchiligi hozirgi kunda ham o'zining ahamiyatini yo'qotmagan. Hozirgi kunda, Xorazmda kulolchilik, to'quvchilik, metall ishlash va g'isht terish kabi hunarlar hali ham rivojlanmoqda. Biroq, zamonaviy texnologiyalarning rivojlanishi va iqtisodiy sharoitlarning o'zgarishi tufayli, Xorazm



hunarmandchiligi qiyinchiliklarga duch kelmoqda. Zamonaviy texnologiyalarning ta'siri: Zamonaviy texnologiyalarning rivojlanishi tufayli, qo'lda ishlab chiqarilgan buyumlarga talab kamayib ketmoqda. Xorazm hunarmandchiligini saqlab qolish uchun turli xil harakatlar amalga oshirilmoqda. Hukumat Xorazm hunarmandlarini qo'llab-quvvatlash uchun turli xil dasturlarni ishga tushirdi. Xalqaro tashkilotlar Xorazm hunarmandchiligini

saqlab qolish uchun loyihalarni moliyalashtirmoqda. Xorazmda hunarmandchilik markazlari tashkil etilgan, bu erda hunarmandlar o'z mahoratini oshirishi va yangi buyumlar yaratish imkoniga ega. Xorazm hunarmandchiligining kelajagi uning rivojlanishiga bo'lgan qo'llab-quvvatlashga bog'liq. Hunarmandlarning mahoratini oshirish, yangi bozorlarga chiqish, turli xil marketing usullaridan foydalanish va ijodkorlikni rivojlantirish Xorazm hunarmandchiligini kelajakda ham rivojlantirishga yordam beradi.

Xulosa: Qadimgi Xorazm hunarmandchiligi o'zining boy tarixi, noyob uslubi va betakror bezaklari bilan ajralib turadi. Bu hunarmandchilik, avlodlarning mahoratini va xalqning madaniy merosini aks ettiradi. Xorazm hunarmandchiligini saqlab qolish uchun harakatlarni kuchaytirish va zamonaviy texnologiyalarning imkoniyatlaridan foydalanish muhimdir. Shunday qilib, Xorazm hunarmandchiligining kelajagi yorqin va umidli bo'ladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Zohidov P.Sh. Me'mor san'ati. T. 1978.
2. K.Xudayberganov. "Yozuvlarga yashiringan tarix" Xiva 1996 yil.
3. K.Xudayberganov. "Xiva Dunyodagi eng ko'xna qal'a" Toshkent 2012 yil.
4. D.Bobojonov. M. Abdullayev. "Xorazm amaliy san'at ustalari". Xiva-2010.
5. Askarov A. History of the peoples of Uzbekistan. T-Fan. 1994. Volume 2. p-19.
6. Ichan-kala museum-reserve fund archive. KP.62 09/9.
7. Sazonova. M.A. Ethnography Uzbek Yuzhnogo Khorezma.//Trudy Khorezmskoy expedititsii. M. 1952. S.274.
8. Ghulomov. Ya, Nabiev. R, Vahobov. M. History of the Uzbek SSR. S.263.
9. Vamberi. A. Khiva and Bukhara // Turkestansky sbornik. T.S. 67.
10. History Khorezma s drevneishchyx vremen do nashchix dnei. Pod ed. I. Muminova. - Stone. Science. 1976. S.116.
11. Саттаровна, Ф. З., Маърипова, М., & Арзикулова, С. (2023). СУҒОРИЛАДИГАН ТИПИК БЎЗ ТУПРОҚЛАРИНИҲ МОҖҒОЛОГИК КЎРСАТКИЧЛАРИ. О'ЗБЕКИСТОНДА ҒАНЛАРАРО INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI, 2(18),627-631.



12. Саттаровна, Ғ. З., & Маърипова, М. (2023). ЭРОЗИЯГА УЧРАГАН БЎЗ ТУПРОҚЛАРНИНГ АГРОФИЗИК ХУСУСИЯТЛАРИ. ЎОДКОР О‘ҚИТУВЧИ, 3(26), 323-325.

13. Раупова, Н. Б., & Саттаровна, Ғ. З. (2022). ЭРОЗИЯГА УЧРАГАН ТИПИК БЎЗ ТУПРОҚЛАРНИНГ АГРОФИЗИКАВИЙ ХУСУСИЯТЛАРИ ВА СУВ-ФИЗИК ХОССАЛАРИ. ЎОДКОР О‘ҚИТУВЧИ, 2(24), 585-589.